

Az osztályelemzés dicsérete

Tamás Gáspár Miklós *Új osztálypolitika* című tanulmányát (november 18–19.) pompás felismerés ragyogja be. Eszerint Orbán Viktor sikerének titka, hogy egyesítette a hagyományosan funkcionáló, naftalinszagú jobboldalt a potenciálissal, mely a Kádár-korszakban egyéb lehetőség híján a reálisan létező hierarchia lépcsőfokain mászott vagy csörtetett fölfelé.

Antall finnyásan elrekesztette előle az új rendszerbe nyíló ajtót, és ezzel leszűkítette a hatalom- és revánséhes jobboldal bázisát. A sokat próbált fiúk mégis beszivárogtak a közéletbe, a kulcslyukon préselték át magukat, becsorogtak az ajtók alatti résen. Orbán felismerte, hogy a régi rendszernek ezek a botsínálta támaszai valójában a nemzeti középosztály színe-javához tartoznak, és legfeljebb abban különböznek osztályos társaiktól, akik a kádárkodás évtizedeit különféle vitrinekben telelték át, vagy alámerülve a meglehetősen mocskos altalajban időztek, hogy gyakorlati ismeretekkel, vezetői tapasztalatokkal, értékes és könnyen aktivizálható összeköttetésekkel rendelkeznek. „...az SZDSZ taktikai szövetséget kötött az utódparti reformbaloldallal. A Fidesz – MPP nem kötött velük szövetséget: *ők maga a Fidesz!* Stumpf, Pintér, Járai, Gógl stb. neve mögött a hivatalos kormánylistán az áll: (Fidesz)” – ez Tamás tanulmányának legfontosabb központi felismerése. Orbán tehát „a piaci szocialista kormányt piaci szocialista kormánnyal váltotta le”, amelynek ezen túl a jobboldal elmeszesedett előítéletei, mániái és történelmi mítoszai szolgáltatnak ideológiai alibit a hatalomhoz. Így őrizhetők meg a gazdagodáshoz szükséges régi erkölcsi értékek – például az adócsalás és a korrupció –, melyeket a pártállam örökösei elképesztő természetességgel gyümölcsöztettek a piacgazdaság új körülményei között, csak most nem MSZP-érdekeltségeket, hanem a Fidesz és az MDF potentáit kell lekenyerezni nem szocialista és nem liberális, hanem népi, nemzeti és keresztény varázsszavakat motyogva.

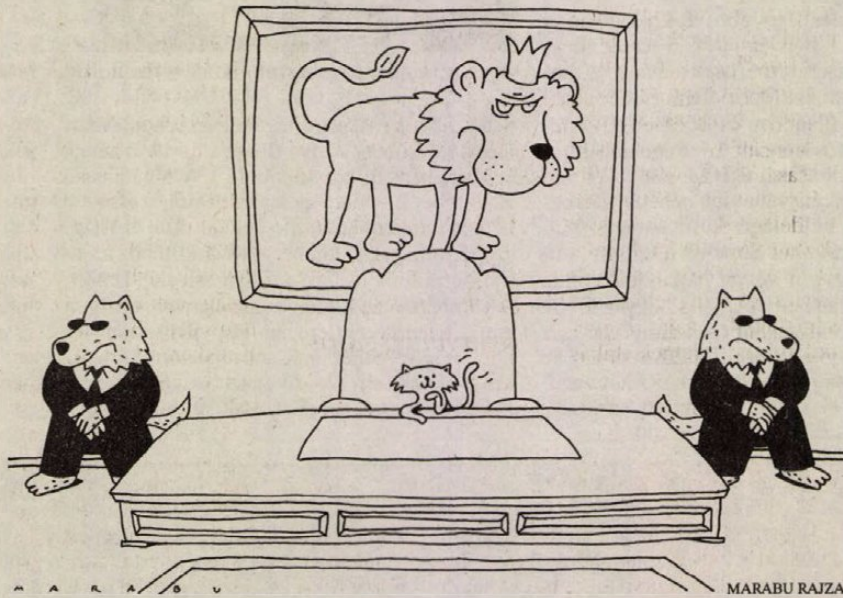
A szóban forgó tanulmány ékesen szemlélteti, hogy hiteles politikai helyzetképet nem adható osztályelemzés nélkül. Az erkölcsi kategóriák, mint például az „igazságosság” és a „faiség”, csak elvont-általános követelményekként funkcionálhatnak az érdekeltek világában. Az efféle kategóriákat nyakló nélkül használhatják a szemben álló felek, miközben tartalmukat a saját érdekeik szemszögéből definiálják. Ezzel szemben Tamás – búcsút intve baloldaltól vett búcsújának – kísérletet tesz arra, hogy meghatározza Orbán osztálybázisát. Szerinte a Fidesz-kormány a politikailag egységesülő nemzeti burzsoázia érdekeit képviseli. „Egyetlen lehetséges politikája: osztálypolitika. (Szemben a marxista előítélettel, nem minden politika osztálypolitika, de némelyik az).”

Ez a gondolatok felkelti bennem az ellentmondás gyanúsán hosszú ideig szundikáló ördögét. Először is: igaz ugyan, hogy nem minden politika osztálypolitika, de amíg a társadalom osztályokra és társadalmi rétegekre tagolódik, minden politikának vannak osztályvonatkozásai, mindegyik preferál bizonyos osztályérdekeket más osztályok érdekeinek rovására. Tamás megállapítása, mely szerint „a fideszmagyar... »polgáron« burzsoáz ért”, a tulajdonos polgárságot az emancipált polgári öntudatot

hordozó citoyennel állítja szembe. De a burzsoának van a polgári lét tágas világán belül egy másik ellentéte is: a polgári követelményekhez és aktuális erőviszonyokhoz spontánul alkalmazkodó alattvaló. Ide tartoznak a Max Weber-i értelemben vett, „elembertelenült” bürokrácián kívül mindazok a vállalkozók és értelmiségiek, akik eszmei skrupulusok nélkül igazodnak a piac és az államvezetés követelményeihez. Amikor Orbán kizárja politikai ellenfeleit a nemzet és a polgárság köréből, akkor a magyar polgárságot politikájának támogatóival és eltűrőivel azonosítja. Aki nincs ellene, az vele van ugyebár, és aki vele van, az magyar polgár. A burzsoa: úr a saját

véseit a nacionalista jobboldal és a hajdankori pártállami baloldal új, jobboldali identitást kereső rétegeinek egységére alapozza, és mert még szalonképes formái mögül is elővicsorog a brutalitás.

Rádásul ebbe a változatba pancser módon eleve beprogramozták a csődöt: a miniszterelnök Simicska és Gansperger kinevezésének pillanatában elaknásította a saját útját. Botrány botrányt követ, a következmények csak újabb agressziókkal háríthatók el, és megjósolható, hogy ez így megy tovább, míg Simpergerék hivatalban lesznek. Felmenteni pedig aligha lehet őket. Hogy miért nem? Kínos kérdés, mert túl kézenfekvő a válasz.

akármekkora birodalmában. Az alattvaló csak abban a körben úr, amelyet ura kijelölt a számára. Az alattvaló jutalmazható (mondjuk Gansperger-csokival) és büntethető (Simicska-nyaklevesel), kinevezhető és nyugdíjba küldhető. Orbán a magyar polgárok ellenségének tekinti a magyar citoyeneket, még azt sem ismeri el róluk, hogy magyarok: támogatja a magyar burzsoák közül azokat, akik paríroznak neki, de alapjában véve a magyar alattvalók hadoszlopaira épít, jóhiszemű, lelkes híveit is ezekbe akarja besorozni.

Ezért nem értek egyet Tamás Gáspár Miklós pesszimista látomásával: „...ameddig a politika Magyarországon a középosztály, a polgárság, a nemzeti burzsoázia játékszere marad, addig az Orbán-féle konglomerátum lehet – akár évtizedekig is: miért ne?” Azért nem, mert nem a középosztályra és a polgárságra, hanem az alattvalói mentalitásra építkeznek. A törtétesnek, a korrupciónak, a hatalom alkalmazásának brutalitása, szó- és szerződészségek, a folyton-folyvást leleplezett közhivatalnokok fenyegető öklörázása, melyet magyarázkodás és védekezés helyett produkálnak, nem évtizedek elmúltával jőzanítja majd ki a megtévesztett közvéleményt. Szociológusok és politikusok azon álmélkodnak, hogy milyen modernül európai a mi új kormányfőnk pragmatizmusa. Ennek éppen ellenkezője igaz. Nyugat-Európában kiséprűznék a hatalomból az olyan politikust, aki pragmatikusan együttműködik fasisztoid erővel. Balkáni pragmatizmus ez, Milosevics, Tudjman és Meciar pragmatizmusára emlékeztető, mert centralizáló, etatista törek-

Tamás Gáspár Miklós pesszimista látomása pszichológiai magyarázatért kiált. Alkati okokból a látszólag mellécs szempontra nem figyelve mindig egy centrális gondolatmenet könyörtelen logikáját űzi-hajtja előre a valóság ihletésére, de olyan hévvel, hogy a valóság nem győzi követni őt. A bűvészinásra emlékeztet, Goethe balladájának hősére, aki képtelen megállítani a folyamatot, amelyet mestere varázsigéjével megindított. Csakhogy Tamás a saját bűvészinása. Abból indul ki, igen helyesen, hogy „az adócsaló, korrupt nagytőkések tömegesen fognak rádöbenni a nemzeti konzervativizmus szépségeire”, és ebből vezeti le, igen logikusan és tévesen, hogy ez a díszes társaság hatalmon maradhat önérejeléből évtizedeken át.

Tanulmánya második részében azon tűnődik, miként gátolhatnánk meg, hogy valóra váljék pesszimista látomása. Arra az eredményre jut, hogy „az egyesült jobboldal kihívón nyílt *polgári* osztálypolitikájával” szemben „a liberális-demokratikus értelmiségnek baloldali fordulatra van szüksége”. Ezt „sajnos csak ellenkező irányú (ha bár egyetemes emancipációs célzatú) osztálypolitikával, a szegények és a kirekesztettek megszervezésével lehet ellensúlyozni. Ez nem lehet marxista osztályharc, hanem jogkiterjesztő reform”, melynek keretében szerepet kell adni az állami újraelosztásnak.

Lám, lám: ilyen ellentmondásokba keveredünk, ha polgári osztálypolitikával vádoljuk az Orbán-kormányt. Hiába hangsúlyozza tanulmánya korábbi fejtetésekben Tamás, hogy a fideszmagyar polgáron burzsoáz ért, ha ő maga említett

sem tesz a polgárság egyéb rétegeiről. Ez esetben polgárokat nem is mozgósíthatunk ellene, csupán a szegényeket és a kirekesztetteket, de ettől rögvest megrettenünk, és bejelentjük, hogy ez nem marxista osztályharc. (Csak melleleg jegyzem meg, hogy marxista osztályharc nem létezik, ezzel szemben léteznek az osztályharcnak marxista és nem marxista irányítói és értelmezései.) A szegények és kirekesztettek tehát nem marxista osztályharcba kezdenek, hanem jogkiterjesztő reformot és állami újraelosztást követelnek. És mik vagyunk mi, akik szervezzük mindezt? Polgárok nem lehetünk, mert akkor mi is támogatnánk Orbán polgári osztálypolitikáját. Szegények és kirekesztettek sem vagyunk, hanem ezek élcsapata nyilván, akik belevizik a normális szegényekbe és kirekesztettekbe a helyes osztálytudatot.

Komolyra fordítva a szót: a Fidesz a maga lélegzetelállító fordulata után a polgárságnak azt a rétegét állította maga mögé, mely századunk egymást követő diktatúráiban és féldiktatúráiban szocializálódott, megtanulta az erő és az erőszak tiszteletét, miközben megőrizte vagy zárójelbe tette őseitől öröklött vagy színleg elsajátított ideológiáit. Ez a réteg – bármilyen párthoz csapódik is – tőkésként korrupt, mert nincs citoyen-hagyománya, alattvalóként pedig fanatizálható. Mindezzel szemben csakugyan baloldali, plebejus fordulatra van szükségünk, mégpedig populizmus nélkül, ami igen nehéz feladat. Csakhogy Magyarországon a kádárizmus évtizedei beláthatatlan időre megátolták egy valódi baloldali párt létrejöttét – az MSZP-n belül dúl az etatizmus, a populizmus és mindenféle kisebbségellenes demagógiák, a szabaddemokraták közül pedig sokan szitokszónak tekintik a „baloldal” kifejezést.

A demokratikus értelmiség és politikai képvisellete – melyre jelen körülmények között kizárólag az SZDSZ vállalkozhat – valóban csak arra törekedhet, hogy a szegények és kirekesztettek mind nagyobb rétegét vonja be a politizálásba, és ezt úgy teheti meg, ha az egyenlőtlenséget spontánul növelő piacgazdasági logikával szemben annyi szociális érzékenységet vonultat fel, amennyit a kapitalista rendszer még el bír viselni. A többségre orientált kormánydemagógiával szemben az összes érték-hordozó kisebbség ügyét a magunkénak kell vallanunk. Ez a sok kisebbség – minthogy politikai értelemben ide tartoznak a nők is – a társadalom többségét alkotja.

Tanulmánya végén Tamás Gáspár Miklós arra biztat bennünket, hogy ne tőrjünk, ami túrhathat. Tűrőhatárunk azonban – e század tanúbizonysága szerint – tágítható, szinte a végletekig. Ez ellen első lépésként hétköznapi gyógymódot indítványozok: ne tőrjünk, hogy hozzászoktassanak a kormányzati önkényhez, a törvény- és szerződészségekhez, a hamis vádakhoz, melyekkel galadságaikról terelnek el a figyelmet. A polgári kormánnyal szemben fogjuk pártját a polgári törvénykönyvnek és a polgári szerződésnek. A szószegéssel és csalással szemben tartsunk ki a szép polgári erénynél, mely megveti a hazugságot. A fenyegetődzésekkel szemben pedig szerezzünk be civil kurázsiból egy jó nagy adagot.